

Arday Géza

Arcképek az emigráció irodalmából

Lelkek tükre az író, a hazáján kívül is. Ha ez a tükör nem sima, hanem karcos, vagy nem elég tiszta, akkor a tükörkép is homályos lesz, s nem elég éles, ám az irodalmi emigráció egyes magyar alkotóinak biztos kézzel sikerült éles képet láttatni és egyéni teljesítményt nyújtani. Magyar irodalmat nemcsak Magyarországon írnak, adnak ki, ítélnek meg és olvasnak, hanem Kolozsváron, Újvidéken, Beregszászban, Pozsonyban, Münchenben, Párizsban, Londonban vagy akár Torontóban is. Ezt azzal a különbséggel teszik, hogy míg a szomszéd államokban a történelmi hagyományok jó része magyar, addig a nyugati magyar irodalom teljesen idegen nyelvű és kulturális tradíciókra épült társadalmi közegben jött létre.

Családom külföldön élő tagjainak könyvtárában (Bécsben és Torontóban) kezdtem el ismerkedni a nyugati magyar emigráció '45 utáni irodalmával. Munkámban fordulópontot jelentett, amikor több évvel ezelőtt megismerkedtem a hollandiai Mikes Kelemen Kör vezetőivel. Az évek során kialakult a közös, egymást segítő baráti munka a nemzetközi témákat kutató és ismertető Mikes International irányítójával, Farkas Flóriánossal. Több éves együtt gondolkodásunk eredménye ez a kötet, hiszen a kötetben közölt írások 2004-től a Mikes International folyóiratában jelentek meg. Magyarországi kiadványok (néhány kivételtől eltekintve) helyhiányra hivatkozva nem is vállalták e tanulmányok megjelen-

tetését, vagy egy-egy részlet kihagyására akartak rávenni. Szembesülnöm kellett azzal a ténnyel, hogy jelenleg is államosítva van a magyar irodalom, csak más módszerrel, mint az ún. „átkosban”. De számos írás egy szabad országban, Hollandiában, előadás formájában elhangozhatott.

A könyvet Sárospatakról készült fotók díszítik. Nem véletlenül, hiszen emigrációnk számos és erős szállal kötődik ehhez a városhoz, amelyet külföldön iskolarendszere és kultúrája miatt „Bodrog-parti Athén” néven emlegettek. Újszászy Kálmán kezdeményezésére ugyanis már a hetvenes évektől érkeztek ide, az egyhónapos, bentlakásos Nyári Kollégiumba a külföldön (Nyugat-Európában és tengerentúlon) élő magyarok középiskolás korú fiai és lányai a szünidőben, hogy magyar apa- vagy anyanyelvi ismeretüket, magyarságtudatukat, az óhazához való kötődésüket erősítsék. A rendszerváltási kísérlet után létrejött a Sárospataki Nyári Anyanyelvi Kollégium Egyesület, amely a másfél évtized alatt végzett öregdiákoknak szervezett nyári találkozókat. Jómagam is évekig egyik szervezője voltam ezeknek a programoknak, ekkor vált számomra is fontossá a város. Évről-évre folyamatosan vettem észre azokat az emlékeket, amelyek Patak kötődését mutatják egy-egy jelentős emigrációs személyiséghez. Ilyen például Bertalan Imre amerikai magyar református lelkész áldozatkész munkájának egyik gyümölcse, a most Vendégháznak

helyet adó Bertalan-ház a Kazinczy utca 40. szám alatt. Cs. Szabó László hatalmas könyvtára, íróasztala és a róla készült festmény londoni otthonából, ami végrendelete alapján a Kollégium Tudományos Gyűjteményeibe került. Szintén a Nagykönyvtár Repozitóriumában kapott helyet Szathmáry Lajos hagyatéka, amely az Egyesült Államokból tért haza. Szathmáry Lajosra bronzplakettel díszített pad is emlékezik a Kollégium udvarán. Cs. Szabó László és Rácz István a református temetőben nyugszik. Ezeket örökítettük meg e kötet lapjain, ám fotózás közben ismét elcsodálkoztunk Sárospatak szépségén, ezért az említettekén kívül, egy tucat pataki kép díszíti a könyvet kívül és belül.

Az összegyűjtött – egymástól független, ám tematikája szempontjából mégis összetartozó – írások mindegyike (költői-írói) életutakat mutat be. Azzal a szándékkal, hogy a téma iránt fogékony olvasók, tanítványaim és barátaim kezébe adhassam több éves munkám eredményét. A tanulmányok meghatározó személyiségeket, illetve irodalmi munkásságukat dolgozzák fel, akiknek gyermekkoruk, ifjúságuk, vagy

életszakaszuknak egy része Erdélyhez kötődik (pl. Cs. Szabó Lászlóé, Wass Alberté) és egyúttal reformátusok, mint például az Oslóban élő Sulyok Vince; vagy Szathmáry Lajos, aki Chicagóban volt műgyűjtő és kultúrateemtő mecénás. A kötetben szereplő Cs. Szabó László Londonban élte élete második felét, Wass Albert, Szathmáry Lajos és Márai Sándor Amerikában. Sulyok Vince Norvégiában alkot, Tóth Z. László Belgiumban él, Agota Kristof pedig Svájcban. Szabó Dezső regényének és személyének feltámasztását az Ausztriában élt Kovách Aladárnak és Gombos Gyulának köszönhetjük, aki pedig az Egyesült Államokban alkotott.

A kötetben olvasható tanulmányok, eszszék, recenziók és előadások a nyugati magyar irodalom egy szeletének, pontosabban egyes alkotóinak a bemutatását szolgálják. Az írások és a benne szereplők Tamási Áron elhíresült gondolatát igazolják, amelyet londoni látogatásakor mondott: „akármelyik dombon áll is a pásztor, ugyanazon a nyájon a szeme.” E gondollal ajánlom írásaimat a megtisztelő figyelmükbe.

(Arday Géza: Írók az emigrációban. Fejezetek a '45 utáni nyugati magyar irodalomról. Mikes International, Hága (Hollandia), 2009. A kötet bevezetője és három fejezete „Írók az emigrációban. Cs. Szabó László, Szathmáry Lajos, Szabó Zoltán és Sárospatak” címmel elhangzott a Sárospataki Diákok Budapesti Egyesülete 290. klubestjén, 2009. december 18-án, a Magyar Kultúra Alapítvány színházában.)